

પ્રવચન નં. ૧૩૧

ગાથા - ૫૦ થી ૫૫ તથા શ્લોક - ૩૭

તા. ૯/૧૧/૭૮ ગુરુવાર કારતક સુદ-૧૦

સમયસાર ૫૦ થી ૫૫ ગાથા. રહ મો બોલ ચાલે છે. શું કહે છે. રહ માં એમ કહ્યું કે આત્મામાં જે કાંઈ શુભભાવ થાય દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા આદિ એ બધું પુદ્ગલકર્મના મંદનો વિપાકનું ફળ છે. એ જીવના સ્વરૂપમાં નથી. કર્મના વિપાકનું મંદપણું એનું એ ફળ છે

શુભરાગ, વિશુદ્ધિસ્થાન કહ્યાં. એ રાગ આત્માના સ્વભાવમાં નથી. આત્મા જ્ઞાયક સ્વરૂપ પૂર્ણ અભેદ સ્વરૂપ તેમાં એ રાગ નથી. પણ અહીંયા તો હવે લબ્ધિસ્થાન પણ એમાં નથી એમ કહેવું છે. ઝીણી વાત છે ભાઈ. સમ્યગ્દર્શન જે ધર્મની પહેલી સીદ્ધી એનો વિષય આત્મા અભેદ છે. સમ્યગ્દર્શન તે જીવમાં એનો વિષય અભેદ છે, અભેદની દૈષ્ટિ થતાં તેને સમ્યગ્દર્શન થાય છે. એથી એ રાગની ક્રિયા એ કોઈ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય નથી, તેમ એ જીવમાં નથી. આહાહાહા !

આંહી તો વિશેષ કહે છે. ૨૭ મો બોલ. ચારિત્રમોહના વિપાકની ક્રમશઃ નિવૃત્તિ જેમનું લક્ષણ છે એવા જે સંયમલબ્ધિસ્થાનો સંયમ-સંયમ, જે આત્મામાં સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન સહિત સંયમ જે સ્થિરતા અંદર છે, એના લબ્ધિસ્થાન ભેદ સંયમના ભેદો, રાગ તો જીવમાં નથી પણ લબ્ધિસ્થાન છે સંયમનાં એ ભેદ છે, ભગવાન આત્મા અભેદમાં એ ભેદ નથી. સમ્યગ્દર્શન એ ત્રિકાળી અભેદને સ્વીકારે છે. એ સંયમલબ્ધિના સ્થાનને પણ એ દૈષ્ટિ સ્વીકારતી નથી. આવી વાતું છે. હજી તો અહીંયા દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, તપ આદિના પરિણામ એ ધર્મ છે એમ કહે છે અત્યારે તો, એ તો મહામિથ્યાત્વ છે. આંહી તો સંયમલબ્ધિના સ્થાન જે ભેદ, એ ભેદ પણ અભેદમાં નથી. આહાહાહા ! ભગવાન આત્મા જીવ જેને કહીએ, એ અનંતા અનંતા અનંતગુણનો પિંડ અને તે અભેદ છે. અભેદ એટલે સામાન્ય છે. એમાં લબ્ધિના સ્થાન પણ જીવમાં નથી. આહાહા ! આવી વાત છે. (શ્રોતાઃ- અપૂર્વ વાત) છે ?

ચારિત્રમોહના વિપાકની ક્રમશઃ નિવૃત્તિ જેમનું લક્ષણ એવા જે સંયમલબ્ધિસ્થાનો, સંયમની પ્રાપ્તિના ભેદો, એ બધા જીવને નથી, જીવમાં નથી, અભેદમાં એ ભેદ નથી, એમ સિદ્ધ કરવું છે. ભગવાન આત્મા જે સમ્યગ્દર્શન એનો વિષય જે અભેદ, એમાં રાગ તો નથી, પણ લબ્ધિના સ્થાન એના અભેદમાં એ નથી, આવી વાતું. દુનિયા ક્યાં પડી ને ક્યાં માને અને ધર્મ ક્યાં રહી ગયો. એ સંયમની નિર્મળતાના ચારિત્રમોહના ક્રમશઃ નિવૃત્તિથી અંદરમાં લબ્ધિના સંયમલબ્ધિના સ્થાન ભેદ એ જીવને નથી, એટલે કે જીવની અનુભૂતિ કરતા સમ્યગ્દર્શન ને અનુભવ કરતા, દ્રવ્ય સ્વભાવના અભેદથી દૈષ્ટિ કરતા અનુભવ કરતા તેમાં એના ભેદો આવતા નથી. આવી વાત છે. વીતરાગ સર્વજદેવ, જિનેશ્વરદેવ એનું આ ફરમાન છે. આહાહા !

દયા, દાન ને વ્રત તપ ને ભક્તિ પૂજાના ભાવ ને જાત્રાના ભાવ, એ તો રાગ છે, એ તો આત્મામાં નથી. પણ ચારિત્રમોહના ક્રમે ક્રમે નિવૃત્તિરૂપ લબ્ધિસ્થાન સંયમના પ્રગટે, ભેદ એ જીવદ્રવ્યમાં નથી. એ ભેદ છે એ જીવમાં નથી. કેમ કે, કારણકે પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી ભેદ છે એના પર લક્ષ જતાં રાગ થાય છે, તેથી એને પુદ્ગલદ્રવ્યનાં પરિણામ કીધાં છે. આહાહા ! સંયમની ક્રમે ક્રમે રાગનો અભાવ થઈને સંયમની પ્રાપ્તિના ભેદ થાય એને અહીંયા પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામ કહ્યાં છે. કેમકે એનું લક્ષ કરવા જાય તો વિકલ્પ રાગ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી તેને પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામ કહેવામાં આવે છે. આવી વાત છે. જિનવરદેવ ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વર એમ કહે છે એ સંતો કુંદકુંદાચાર્ય અમૃતચંદ્રાચાર્ય કહે છે. આહાહા !

અહીંયા તો વ્રત ને તપનો, ભક્તિ ને પૂજા ને જાત્રાનો ભાવ એ તો રાગ છે, એ કાંઈ આત્માનું સ્વરૂપ નથી ને આત્મામાં નથી, એ તો બંધના કારણ છે, પણ અહીંયા તો લબ્ધિના સ્થાન ભેદ છે, એના ઉપર દૈષ્ટિ કરવાથી તો વિકલ્પ થાય, એ માટે કહે છે કે લબ્ધિનાં સ્થાન જીવ

દ્રવ્યમાં નથી. કોને ? જીવમાં નથી એમ કોને ખ્યાલ આવે ? એ પોતાની અનુભૂતિ ભિન્ન છે, માટે તેને જુદા કહેવામાં આવે છે. ઓહોહોહો ! ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય વસ્તુ જે જિનેશ્વર પરમેશ્વરે કહી એ વસ્તુ અભેદ છે એ અભેદનો અનુભવ કરતાં એ ભેદસ્થાન તેમાં આવતાં નથી. રાગ તો એમાં આવતો નથી, પણ સંયમની પર્યાયની લબ્ધિના ભેદો અભેદની દૈષ્ટિમાં પરમાર્થમાં એ ભેદ આવતા નથી, તેથી તેને પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામ કહેવામાં (આવ્યા છે), પરમાત્મા એમ કહે છે.

(શ્રોતા:- પ્રાથમિક શિષ્યે શું કરવું જોઈએ ?) આ કહ્યું ને આ પ્રાથમિક શિષ્યે આ કરવું. એ જીવ અભેદ છે તેના ઉપર દૈષ્ટિ કરવી, એ પ્રથમમાં પ્રથમ જીવનું કર્તવ્ય છે. શું થાય પણ ભાઈ ! આ પ્રથમમાં પ્રથમ આત્માને કરવા લાયક હોય તો ભગવાન આત્મા અભેદ સ્વરૂપ સામાન્ય જે ધ્રુવ છે, તેની દૈષ્ટિ કરવી અને તેના ભેદના સ્થાન ને રાગ ને એમાં નિષેધ કરવો, નિષેધ થઈ જાય છે કરવો ય નથી ત્યાં. ઝીણી વાત ભાઈ ! પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરનારને, પ્રથમ ધર્મની પહેલી સીઠી સમ્યગ્દર્શન, ઈ જેને પ્રાપ્ત કરવું હોય તો, જીવ છે તે એકરૂપ ત્રિકાળ જ્ઞાયકભાવ છે, તેની દૈષ્ટિ કરવી, એથી દૈષ્ટિના વિષયમાં અભેદમાં એ વ્યવહારના, દયા દાનના રાગ તો છે જ નહીં એની વસ્તુમાં, પણ આ ભેદસ્થાનેય એનામાં નથી. આવી વાતું છે. અરેરે ! ક્યાં જગત ધર્મને માની બેઠા અને ક્યાં ધર્મનું સ્વરૂપ છે. આહાહાહા ! સંપ્રદાયમાં તો આ કહે વ્રત પાળો, દયા પાળો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, પંચમહાવ્રત પાળો એ તો બધો રાગ છે, એ તો જીવના સ્વરૂપમાં નથી. ભગવાન આત્મા, જેને પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન કરવું હોય એને પહેલામાં પહેલું જીવદ્રવ્ય અભેદ છે તેની દૈષ્ટિ કરવી પડશે. એ વિના સમ્યગ્દર્શન ત્રણકાળ, ત્રણલોકમાં બીજી રીતે થશે નહીં. આવી વાત છે. શું થાય ?

(શ્રોતા:- તીવ્ર પુરુષાર્થ કર્યો પણ કાંઈ હાથમાં આવતું નથી ?) નજર ક્યાં નાખી છે એણે બહારમાં નજરું પડી છે એની, વિકલ્પમાં અને ભેદમાં ગુંચાઈને પડ્યો છે એ. કાલે કહ્યું નહોતું બપોરે આવ્યું નહોતું ? સુક્ષ્મ ઉપયોગમાં હાથ આવે, તો હાથ નથી આવતો ત્યાં સુક્ષ્મ ઉપયોગ કર્યો જ નથી. ઝીણી વાત છે બાપુ. વીતરાગ જિનેશ્વરદેવ એનો મારગ કોઈ જુદી જાત છે. આખી દુનિયાથી જુદો છે. અત્યારે તો સંપ્રદાયમાં ચાલે છે એનાથી તો જુદી વાત છે. વસ્તુ વીતરાગ ત્રિલોકનાથ સીમંધર ભગવાન બિરાજે છે, મહાવિદેહમાં એમણે આ કહ્યું છે એ સંતો (એ) ત્યાંથી લાવીને આ શાસ્ત્ર બનાવ્યા છે. આહાહા !

ચારિત્રમોહના વિપાક, સંયમ છે ને ? દર્શનમોહનો વિપાક એવો જે મિથ્યાત્વ એ તો જીવમાં નથી પણ ચારિત્રમોહના વિપાકની નિવૃત્તિ, પ્રવૃત્તિ ચારિત્રમોહની પ્રવૃત્તિ એ તો રાગાદિ એ તો પહેલું કહ્યું, એ રાગ એ સ્વરૂપમાં નથી, સમ્યગ્દૈષ્ટિનો વિષય જે આત્મા તેમાં એ નથી. પણ સંયમલબ્ધિસ્થાન એ પુદ્ગલના પરિણામ ગણ્યા છે. જુઓ આ સંતોની, દિગંબર સંતોની વાણી, એ પરિણામ પુદ્ગલના હોવાથી પોતાની અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. પોતાની અનુભૂતિ એટલે ? આનંદ સ્વરૂપ જે ભગવાન આત્મા એને અનુસરીને અનુભૂતિ થાય, સમ્યગ્દર્શન થાય, અનુભૂતિ જ્ઞાન થાય અને શાંતિનું વેદન થાય એવી અનુભૂતિથી તે લબ્ધિના સ્થાન પણ એમાં અનુભૂતિમાં આવતા નથી. આવી વાતું. હવે લોકોને તો એવું લાગે બિચારાને આ બધું

નિશ્ચય નિશ્ચય નિશ્ચય વાત સાચી છે એની. નિશ્ચય એટલે સત્ય અને વ્યવહાર એટલે અસત્ય અને ઉપચાર વાતું બધી છે. આંહી તો લલ્બિધના સ્થાન એ વ્યવહાર છે એનો પણ સ્વભાવમાં અભાવ છે, કેમ ગળે ઊતરે? એમને એમ જિંદગીયું કાઢી નાખી અજ્ઞાનમાં ને અજ્ઞાનમાં અને હાલી જવાના. આહાહાહા !

આંહી પરમાત્મા જિનેશ્વરદેવ સર્વજ્ઞપ્રભુ એમ કહે છે, તે સંતો એમ આડતિયા થઈને સંતો જગતને જાહેર કરે છે. પ્રભુ તું આત્મા કોને કહીએ કહે છે, જીવ અજીવ અધિકાર છે ને ! આ આત્મા કહીએ કોને ? સામાન્ય અભેદ સ્વરૂપ છે આત્મા, જેમાં ગુણનો ભેદેય નથી પર્યાયનો ભેદેય નથી, જેમાં દેવગુરુશાસ્ત્રની શ્રદ્ધા ને નવતત્ત્વની શ્રદ્ધા એવો રાગ, એ તો રાગ છે, એ તો એના સ્વરૂપમાં નથી પણ અહીંયા લલ્બિધસ્થાન જે રાગની નિવૃત્તિથી થતાં લલ્બિધના ભેદો, એ પર્યાયના ભેદ છે, એ સમ્યગ્દર્શિને અનુભૂતિ દ્રવ્યની અભેદની થતાં તેમાં ભેદ આવતા નથી. કહો દેવીલાલજી ! રાત્રે કોક આવ્યું 'તું ને ઉદેપુરથી. (શ્રોતા:- હીરાભાઈના મહેમાન હતા) હીરાભાઈ આવ્યા 'તા એની હારે ઉદેપુરનું કોઈક આવ્યું હતું તમને યાદ કર્યા 'તા પણ નહોતા. આવી વાત સાંભળવાય મુશ્કેલ પડે એવું છે. આહાહાહા !

અહીં પરમાત્મા અને સંતો દિગંબર મુનિઓ એમ જાહેર કરે છે જગતને કે પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ જિનેશ્વરદેવ એમ કહે છે, કે જેને આત્મા દર્શિમાં લેવો છે, એ આત્મા અભેદ છે તેને દર્શિમાં લેતાં, તેમાં લલ્બિધના સ્થાનો તે અનુભૂતિમાં ભેગા આવતા નથી. એને અનુભૂતિ અને સમ્યગ્દર્શન કહીએ. વાત હજી તો સાંભળવાય મળે નહીં, અરરર ! જગતમાં એવું ઉંધું હાલે છે બધું, સંપ્રદાયમાં એકલું ઉંધું, બીજે તો છે નહીં ક્યાંય વીતરાગ સિવાય. આ વ્રત કરો ને અપવાસ કરો ને તપસ્યા કરો ને દાન કરો ને મંદિર બનાવો ને એ બધી રાગની ક્રિયા, એ બનાવી શકતો નથી, પણ એને ભાવ હોય છે તો એ શુભભાવ છે, રાગ છે. એ રાગ કંઈ ધર્મ નથી અને એ રાગ કાંઈ આત્માના સ્વરૂપમાં નથી. આહાહા !

(શ્રોતા:- આપના નિમિત્તે તો ઘણા મંદિર બન્યા) કોણે બનાવ્યા ? રામજીભાઈએ કર્યું આ બધું. પ્રમુખની હેઠે હતા ને ? છલ્વીસ લાખનું આ મકાન, કોણ કરે પ્રભુ તને ખબર નથી, એ તો જડની પર્યાય તે કાળે થવાની તેનાથી તે થયા. રામજીભાઈએ કર્યા નથી, પ્રમુખ તો એ હતા. (શ્રોતા:- પણ મને રહ લાખ રૂપિયા આપે કોણ એક દોકડોય આપે નહીં) કોણ આપે ને કોણ લે પ્રભુ ? એ પૈસા માટી જડ એ કોઈને આપે આત્મા એ વસ્તુમાં છે નહીં. જડને હું આપું એ તો એનો સ્વામી થયો. એ નોટું પૈસા સોનામહોર આપે આ હું આપું છું તમને, એ તો જડ છે, જડને તું આપી શકે ? અને જડને રાખી શકે ? આકરી વાત ભાઈ. એ અજીવ તત્ત્વ છે પૈસો, નોટ અજીવ તત્ત્વ છે. એ જીવ તત્ત્વ એનો સ્વામી નથી. અજીવનો સ્વામી અજીવ છે. એને ઠેકાણે જીવ એમ માને કે આ પૈસા મારા છે ને હું આપું છું એ તો મિથ્યાદર્શિ મૂઢ છે. એ શાંતિભાઈ ! એને લાખ રૂપિયા આપ્યા 'તાને એણે, ભાવનગર સસ્તુ સાહિત્યમાં એના ભાઈએ એક લાખ ને બીજા ત્રીસ હજાર અને બીજા ઘણાં કાઢ્યા છે, હીરાલાલે એંસી હજાર કાઢ્યા છે ને ? એંસી હજાર કાઢ્યા છે ને ? વીસ હજાર બીજા ને પચીસ હજાર બીજા ઘણાં કાઢ્યા છે. કાલે આવ્યા 'તા ને રાત્રે ! એ કોણ આપે ને કોણ લે પૈસા ? બાપુ તને ખબર નથી. એ અજીવના પરમાણુઓ એક સ્થાનથી બીજે સ્થાન જાય

એ એની પોતાની ક્રિયાથી જાય છે. જીવ એમ માને કે હું આને આપું છું. બહુ ઝીણી વાત ભાઈ. એ પુદ્ગલનો સ્વામી થાય છે જડનો. એ જડનો સ્વામી છે એ જડ છે. નિર્જરા અધિકારમાં આવે છે ને એ જો રાગ મારો છે એમ માનું તો હું તો અજીવ થઈ જાઉં, એમ આ શરીરની ક્રિયા હું કરું છું, આ હાલવા ચાલવાની તો આત્મા જડ થઈ જાય એની માન્યતામાં ચૈતન્યને એ ભૂલી ગયો. પુદ્ગલનો સ્વામી ધણી થયો. આ તો માટી છે જગતની ધૂળ, એની ક્રિયા હાલવા ચાલવાની હું કરું છું, આ બોલવાની હું કરું છું, એ બધું મિથ્યાભ્રમ છે, અજ્ઞાન છે. આહાહાહા !

અહીં તો આગળ લઈ ગયા એથી, અજીવ તો આત્મામાં નથી તેથી અજીવનો એ સ્વામી નથી. પણ રાગ એનામાં નથી માટે રાગનો એ સ્વામી નથી. એ તો ઠીક પણ ભેદસ્થાન એનામાં નથી માટે ભેદનો સ્વામી નથી, એ તો અભેદનો સ્વામી છે. એય ! આવી વાતું બાપા. વીતરાગ મારગ ક્યાંય છે નહીં વીતરાગ સિવાય, જિનેશ્વર સિવાય કોઈ ઠેકાણે આ મારગ છે જ નહીં ક્યાંય. આહાહાહા !

એ પ્રભુ પોતે આત્મા જેનું ધ્રુવ સામાન્ય સ્વરૂપ છે, જેની સદૃશતા, અભેદતા જેનું સ્વરૂપ છે, એની દૈષ્ટિ કરતાં, અનુભૂતિ કરતાં એ ભેદસ્થાન એમાં આવતા નથી, માટે તે લબ્ધિના ભેદસ્થાનને પણ પુદ્ગલના પરિણામ કહેવામાં આવ્યા છે. અરેરે ! અરે પ્રભુ જન્મ મરણ કરી કરીને સોથા નીકળી ગયા પ્રભુ તારા. અનંત અનંત અવતાર નિગોદના એ કૂતરાના કાગડાના ભવ કરીને અનંતા અવતાર કર્યા, આ મિથ્યાત્વને લઈને. એક જ વાત છે મિથ્યાત્વને લઈને, મિથ્યાત્વમાં અનંતા ભવ કરવાની એનામાં તાકાત છે. એ મિથ્યાત્વ શું છે એની ખબર નથી એને. આહાહા !

અહીં તો કહે છે કે લબ્ધિનાં સ્થાનભેદ એ મારું સ્વરૂપ છે અભેદનું એમ માને તો એ મિથ્યાત્વ છે. અને દયા, દાન ને વ્રત, તપ ને ભક્તિ ને જાત્રાના ભાવ થાય એ રાગ છે, ને એ મારું કર્તવ્ય છે, એમ માને એ મિથ્યાદૈષ્ટિ છે. આવું સ્વરૂપ છે. એ ૨૭ મો બોલ થયો. સત્યાવીસ. અઠયાવીસ, ઓગણત્રીસ બોલ છે. ઓગણત્રીસ બોલનો ઉકરડો એ આત્મામાં નથી. ભગવાન આત્મા આનંદધન પ્રભુ, શુદ્ધ ધ્રુવ ચૈતન્ય સ્વરૂપ એવો જે અભેદભાવ એમાં આ ભેદો અને રાગાદિ નથી, એવી દૈષ્ટિ થતાં તેને સમ્યગ્દર્શન થાય છે. ચારિત્ર તો ક્યાંય રહી ગયું હજી, એ તો બહુ આધી વાતું બાપા. આહાહા !

અઠયાવીશ બોલ “પર્યાસ તેમજ અપર્યાસ એવા બાદર ને સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય” એકેન્દ્રિય જીવ છે ને ? આ લીમડો, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ એ બધા એકેન્દ્રિય જીવ, એના અપર્યાસ અને પર્યાસ, એમ બે ઇન્દ્રિયના પર્યાસ અને અપર્યાસ, પંચેન્દ્રિયમાં આહાર, શરીર, ઇન્દ્રિય, શ્વાસ, ભાષા અને મન છ પર્યાસિ હોય છે. એકેન્દ્રિયને મનને ભાષા નથી ૪ હોય છે એમ એ બધી પર્યાસ કે અપર્યાસ જે છે, બે ઇન્દ્રિય પર્યાસ, પછી ત્રણ ઇન્દ્રિય ચાર ઇન્દ્રિયના પર્યાસ પછી સંજીના અને અસંજીના એ પંચેન્દ્રિય જેમના લક્ષણ છે, એવા જીવ સ્થાનો એ બધા જીવને નથી, એ જીવના સ્થાનો, પર્યાસ અપર્યાસ આદિ એ જીવદ્રવ્યમાં નથી. પરમાત્મા જિનેશ્વરદેવ ઇન્દ્રોની સમક્ષમાં, ગણધરોની સમક્ષમાં આમ ફરમાવતા હતા. એ આ વાત છે. પ્રભુ તારામાં, જીવનાં જે પર્યાસ અપર્યાસ સ્થાન છે, ભેદ એ જીવના સ્થાન છે, એ જીવના સ્થાન જીવમાં નથી.

કહો શાન્તિભાઈ ! ક્યાં કોઈ દિ' સાંભળવાની દરકારે ય કરી છે. એમ ને એમ જિંદગી મજૂરી કરી કરીને આ ધંધા ને વેપાર મજૂરી છે મોટી પાપની. અને નવરો થાય તો બાયડી, છોકરા હારે રમે એ ય મજૂરી પાપની. પુણ્યનાય ઠેકાણાં નથી ત્યાં ધર્મ તો ક્યાં રહ્યો ? આહાહા !

અહીં તો પરમાત્મા જિનેશ્વરદેવ અરિહંત પરમાત્માની વાણીમાં આમ આવ્યું. પ્રભુ ! જીવના જેટલા ભેદો પર્યાસ અને અપર્યાસ કહેવામાં ચૌદ બોલ આવે છે, એ બધા તારા જીવ દ્રવ્યમાં નથી. જીવના ભેદો જીવ દ્રવ્યમાં નથી. પર્યાય છે ને એ તો ! વસ્તુમાં નથી. એથી એને વસ્તુની દૈષ્ટિ કરે તો સમ્યક્ થાય, એ પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્તની દૈષ્ટિ છે એ તો પર્યાય દૈષ્ટિ છે. એ પંચેન્દ્રિય જેમનાં લક્ષણ છે એવાં જીવસ્થાનો તે બધાય જીવને નથી, કેમ નથી ? કારણ, તે પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી એ તો ભેદ છે, ભેદનું લક્ષ જતા રાગ થાય માટે પુદ્ગલના પરિણામ છે એમ કીધું. જીવ પર્યાસ છે ને અપર્યાસ છે, પંચેન્દ્રિય પર્યાસ છે અને અપર્યાસ છે એવો જે લક્ષ જાય ત્યાં એને રાગ થાય છે. તેથી તેને પુદ્ગલના પરિણામ કહીને જીવની અનુભૂતિથી તે ભિન્ન છે. ભગવાન આત્માને અનુસરીને અભેદની અનુભૂતિ થતાં, સમ્યગ્દર્શન થતાં ને સમ્યગ્જ્ઞાન ને શાંતિનો અનુભવ થતાં, તે જીવનાં સ્થાનો જીવમાં નથી એમ અનુભૂતિમાં આવે છે. આવું છે. એક તો હજી પકડાવું કઠણ શું આ, વાતો એવી બાપુ ભવના અંત લાવવાની વાત છે પ્રભુ આ, પરિભ્રમણ કરી કરીને સોથા નીકળી ગયા છે એના.

મુનિવ્રતધાર અનંત બૈર ગ્રેવૈયક ઉપજાયો. મુનિપણું લીધું, પંચમહાવ્રત પાળ્યા, મુનિપણું એટલે બાહ્ય ક્રિયાકાંડ અઠયાવીસ મૂળગુણ પાળ્યા હજારો રાણીને છોડી પણ એ તો બધો રાગ હતો એ તો, શુક્લ લેશ્યા હતી બહુ તો, એનાથી સ્વર્ગ ગયો. “મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ગ્રેવૈયક ઉપજાયો પણ આત્મજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયો” એ પંચમહાવ્રતના પરિણામ એ દુઃખ છે, આસ્રવ છે, રાગ છે. આકરું કામ. આત્મજ્ઞાન વસ્તુ જે આ અભેદ કીધી તે એ ભગવાન આત્માનો સામાન્યનો અનુભવ થવો, અભેદનો અનુભવ થવો, એનું નામ આત્મજ્ઞાન અને આત્મદર્શન કહેવામાં આવે છે. આહાહા !

છેલ્લો બોલ હવે ૨૯ બોલમાં છેલ્લો બોલ. મિથ્યાદૈષ્ટિપણું એ જીવદ્રવ્યમાં નથી. પર્યાયમાં છે. એ જીવદ્રવ્યમાં નથી, એ તો હજી સજોગીપણું જીવમાં નથી એમ કહેશે. આ તો વળી ઠીક, અલૌકિક માર્ગ છે પ્રભુનો. જિનેન્દ્રદેવ ઇન્દ્રો એકાવતારી જ્યાં સાંભળવા બેસતા હશે, એ વાત કેવી હશે ? દયા પાળો ને વ્રત કરો એવી વાતો કુંભારેય કહે છે એવી તો.

(શ્રોતા:- આ ઓગણત્રીસ બોલ ફરી એક વાર ટૂંકામાં કહી ધોને) એ ગયા, ફરીને ન આવે. અહીં આવતા આવતા પાંચમો મહિનો ચાલે છે આ જેઠ અષાઢ શ્રાવણ ભાદરવો અને આસો છઠો મહીનો સાડા પાંચ મહીના થશે. ૫૫ ગાથા, એવી તો ૪૧૫ ગાથા એ તો ૧૮ વાર વંચાઈ ગયું છે વ્યાખ્યાનમાં. એક એક શબ્દનું અઢાર વાર આ તો ઓગણીસમી વાર ચાલે છે. તમારે ત્યાં રહેવું રખડવું અને અહીં ગયું એને ફરી લેજો પાછું. દેવાનુપ્રિયા ! એવું છે. અને આમાં બધું આવી જાય છે. એક એક લીટી ને એક એક ગાથાનો ભાવ એકમાં બધાનો ભાવ ન્યાં આવી જાય છે. આહાહા !

વર્ણ, જેમાં નથી ગંધ નથી, રસ નથી સ્પર્શ નથી, જેમાં ન્યાંથી તો ઉપાડયું છે, હવે એ તો અહીં લેતા લેતા ચૌદ ગુણસ્થાનેય પણ એમાં નથી. ભગવાન આત્મા જે સમ્યગ્દર્શનનો

વિષય અભેદ ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ ! આહાહા ! એમાં મિથ્યાદૈષ્ટિપણું નથી. એમાં સાસાદન સમકિત, સાસાદન બીજું ગુણસ્થાન એ એમાં નથી. છે ને ? સાસાદન સમ્યગ્દૈષ્ટિ, સમ્યગ્મિથ્યાદૈષ્ટિ ત્રીજું ગુણસ્થાન એ જીવદ્રવ્યમાં નથી, એ તો એની પર્યાયમાં છે, વસ્તુમાં નથી. પછી અસંયતસમ્યગ્દૈષ્ટિ ચોથું ગુણસ્થાન હજી અસંયત છે પણ સમ્યગ્દર્શન છે છતાંય અસંયત સમ્યગ્દૈષ્ટિ એ પર્યાય છે, એ દ્રવ્યમાં નથી. અસંયત સમ્યગ્દૈષ્ટિ એ પણ દૈષ્ટિનો વિષય નથી, દૈષ્ટિનો વિષય તો અભેદ ચિદાનંદ પ્રભુ છે. અરેરે ! આવા ભેદ શું ને ક્યાંની વાતું આ તે ? કેટલાકને તો એવું લાગે જૈનની વાતો હશે આવી ? પણ અમારે તો જૈનમાં એવું સાંભળ્યું 'તું. વ્રત પાળો, દયા પાળો, ચોવીહાર કરો, છપરબી બ્રહ્મચર્ય પાળો, છ પરબી કંદમૂળ ન ખાવા ને ઢીકણું. હવે સાંભળને બધી વાતું તારી એ તો બધી રાગની ક્રિયાની વાતું છે જડની ક્રિયા જડમાં, પણ અંદર રાગ મંદ હોય તો એ શુભભાવ છે. એ કંઈ ધર્મ નથી. અને એ ધર્મનું કારણેય નથી, ધર્મનું કારણ તો ત્રિકાળી દ્રવ્ય સ્વભાવ તે ધર્મનું કારણ છે. આહાહાહા !

અસંયત સમ્યગ્દૈષ્ટિ પણ જીવ દ્રવ્યમાં નથી. સંયતાસંયત શ્રાવકપણું સાચા શ્રાવક હો, આ વાડાના શ્રાવક એ શ્રાવક નથી એ તો બધા છે. એનેય ખબરે ય કે દી' છે કે આ દયા શું વ્રત શું ને આત્મા શું ? આ તો સાચા સંયત અસંયત જે સમ્યગ્દર્શન સહિત જેને અંશે સ્થિરતા પણ આવી હોય શાંતિની અને કાંઈક અસંયત, સંયતાસંયત એવું પંચમ ગુણસ્થાન એ પણ જીવ દ્રવ્યમાં નથી, એ તો પર્યાય છે, ત્રિકાળ દ્રવ્યમાં એ નથી. તેથી તે દર્શનનો વિષય નથી. આહાહા !

પ્રમત્તસંયત સાચા મુનિ, સાચા મુનિ આત્મઅનુભવ આનંદનો અનુભવ સહિત જેને સ્થિરતા શાંતિની ઘણી જામી ગઈ હોય, અતીન્દ્રિય આનંદનો જેને અનુભવ હોય ઘણો, પ્રચુર એવા પ્રમત્તસંયત એ પણ મુનિપણાની દશા જીવદ્રવ્યમાં નથી. કેમકે એ તો પર્યાય છે, ભેદ છે એ જીવદ્રવ્યના અભેદમાં એ નથી. અનુભૂતિ આત્માની કરતાં એમાં એ આવતા નથી. આ પંચમગુણસ્થાન કે છઠું ગુણસ્થાન એ અનુભૂતિમાં આવતું નથી. આહાહા ! આવી વાત.

એકલો ભગવાન પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એ આગળ કહેશે શ્લોકમાં, બીજું કાંઈ દેખાતું જ નથી, ત્યાં એક જ ચૈતન્ય સ્વભાવ અભેદ દેખાય છે. કળશમાં કહેશે. એકલો અભેદ ચૈતન્ય, ધર્મી જીવને અંતર અભેદ સ્વરૂપ એકલું દેખાય છે એમાં આ બધા ભેદ ભેદ રાગાદિ દેખાતા નથી, એ અજીવ છે. આહાહા !

અપ્રમત્તસંયત સાતમું ગુણસ્થાન જેને આનંદમાં લીન હોય, જેને પંચમહાવ્રતના વિકલ્પ પણ છૂટી ગયા હોય, એવી અપ્રમત્ત દશા પણ જીવદ્રવ્યમાં નથી એ તો પર્યાય છે. એ અપ્રમત્ત દશા પણ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય નથી. જ્ઞાન એને જાણે પણ દૈષ્ટિ છે એ અભેદ ઉપર છે એને (અભેદને) સ્વીકારે છે. એ ભેદને સ્વીકારતી નથી, આવી વાતું હવે. અજાણ્યા માણસને તો એવું લાગે આ તે પંથ નવો કાઢ્યો હશે ? નવો નથી બાપુ. અનાદિનો માર્ગ આ જ છે. મહાવિદેહમાં એ જ ચાલે છે, પરમાત્મા બિરાજે છે ત્યાં, (શ્રોતા:- ત્યાંથી આ માર્ગ આવ્યો છે) ત્યાંથી આ માર્ગ આવ્યો છે. આહાહાહા !

એ અપૂર્વકરણ આઠમું-આઠમું ગુણસ્થાન, અપૂર્વકરણ અથવા ઉપશમ અને ક્ષપક બેય ભેગાં અને ક્ષપક, અપૂર્વકરણમાં પણ ક્ષપક, એક ઉપશમ અને એક ક્ષપક બેય ભેગા, એ

આત્મામાં નથી, દ્રવ્ય સ્વભાવમાં એ નથી. ચૌદ ગુણસ્થાન જીવમાં નથી, ત્યારે જડમાં હશે ? એક જણો એમ કહેતો હતો, અરે સાંભળને પ્રભુ, એની પર્યાય છે, એ દ્રવ્યમાં નથી. દૈષ્ટિનો વિષય જે અભેદ છે, એમાં નથી, પર્યાયમાં હો. આહાહા ! આવું છે.

નવમું ગુણસ્થાન અનિવૃત્તિ બાદર સાંપરાય નવમું ગુણસ્થાન ઉપશમ અને ક્ષપક બે ભેદ છે ને એના, અને સૂક્ષ્મ સાંપરાય એનાય ઉપશમ અને ક્ષપક બે ભેદ છે, અને ઉપશાંતકષાય ૧૧ મું, ૧૧મી ગુણસ્થાન દશા ઉપશાંતકષાય એ જીવમાં નથી, અભેદ છે એમાં ક્યાં છે એ ? પર્યાયમાં છે એ તો ક્ષીણ કષાય બારમું ગુણસ્થાન, કષાયનો નાશ થઈને ક્ષીણ દશા પ્રગટ થઈ અકષાયની, પણ એ તો પર્યાય છે વસ્તુમાં નથી. સમ્યગ્દર્શનનો વિષય જે દ્રવ્ય છે એમાં નથી. સમ્યગ્દર્શન સાથે જ્ઞાન થાય એ જ્ઞાન જાણે કે આ પર્યાયમાં આ છે આવી જાતનું. આમાં કરવું શું આમાં ? ભગવાનને અને આત્માને ઓળખી, રાગાદિ પર્યાયને ઓળખી અને અભેદમાં જવું, એ કરવાનું છે એને. એ વિના ધર્મની શરૂઆત પણ નહીં થાય. લાખ તારા જાત્રા કર ને લાખ ભક્તિ કર ભગવાનની કરોડો, અબજો રૂપિયા ખર્ચીને મંદિર બનાવને, એમાં કાંઈ ધર્મ નથી. આહાહા !

સયોગીકેવળી જીવદ્રવ્યમાં નથી. તેરમું ગુણસ્થાન કેવળીનું, સયોગકેવળી પરમાત્મા એ પર્યાય છે, એ દ્રવ્યમાં નથી. ઓહો ! આપણે ગાતા લાઠીવાળા તલકચંદભાઈ તેરમું ગુણસ્થાન તારું નથી, જાડા હતા ને એ ગાતા (હતા) સયોગી કેવળી, યોગ સહિત જે કંપન સહિત કેવળી પરમાત્મા એ પર્યાય છે, એ દ્રવ્યમાં નથી, પર્યાય પર્યાયમાં છે તે દ્રવ્યમાં નથી અને તે પર્યાયદૈષ્ટિ છોડાવવા દ્રવ્યમાં નથી એ દ્રવ્યદૈષ્ટિ કરાવવા આ વાત છે. આહાહા ! અરે, અયોગીકેવળી ચૌદમું ગુણસ્થાન પાંચ અક્ષર રહે અ, આ, ઈ, ઉ, ઓ, એ પણ પર્યાય છે. આહાહા ! એ દ્રવ્યમાં નથી.

જેમના લક્ષણ એવા ગુણસ્થાનો તે બધાય જીવને નથી. એટલે ? કે પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામમય હોવાથી અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. સ્વદ્રવ્યનો અનુભવ કરતાં તે ભેદો એમાં આવતા નથી. અરે આવી વાતું હવે. આ વીતરાગ જિનદેવ, જિનદેવ જિનેન્દ્ર પ્રભુ, એનો આ હુકમ છે. વાડામાં પચાસ પચાસ સાંઈઈ સીતેર સીતેર વર્ષ કાઢ્યા હોય એણે સાંભળ્યું ય ન હોય, સાચું સાંભળ્યું ન હોય એમ કીધું. સાચું છે તો નહીં. અરે રે જિંદગીયું અજ્ઞાનમાં ને અજ્ઞાનમાં આવા અવતાર અનંત કર્યા, એના આરા ન આવ્યા. એ જીવદ્રવ્યમાં નથી એવી દૈષ્ટિ થતાં ભવનો અંત આવી જાય છે. ભગવાન આત્મા અભેદ ચૈતન્યઘન, ધ્રુવ સામાન્ય સદૈશ એકરૂપ તેની દૈષ્ટિ થતાં, સમ્યગ્દર્શન થતાં ભવનો ત્યાં છેડો આવી ગયો. એ વિના ભવનો અંત ક્યાંય આવતો નથી. આહાહા !

એ પુદ્ગલ પરિણામમય ભાવો હોવાથી અનુભૂતિથી ભિન્ન છે. એ જીવદ્રવ્ય જે જ્ઞાયકભાવ એકલો જ્ઞાનસ્વભાવભાવ-સર્વજ્ઞ સ્વભાવભાવ તેની અનુભૂતિ થતાં તે અનુભૂતિ એ પર્યાય છે, છે એ પર્યાય પણ એ ત્રિકાળનો અનુભવ થતાં પર્યાયમાં તે ભેદો આવતા નથી. આવી વાતું છે. એટલે લોકો પછી એ ય સોનગઢનું નિશ્ચયાભાસ છે, બધી ખબર છે બાપા ! તમે બધા આખી દુનિયા શું કહો છો. એ વ્યવહારને માનતા નથી ને વ્યવહારથી થાય. વ્યવહાર આવ્યો નહીં ? છે નહીં ? પણ છે એનાથી ધર્મ થાય અને એના આશ્રયે લાભ થાય એમ નથી. વ્યવહાર આવ્યો ત્યારે એનો નિષેધ થાય છે. દેવીલાલજી ! ચૌદગુણસ્થાન છે, છે એમ કીધું. એ શું થયું ? પર્યાય

એ વ્યવહાર છે પણ એનો આશ્રય કરવા જેવો નથી. આ પ્રમાણે એ બધાય પુદ્ગલદ્રવ્યના પરિણામમય ભાવો છે, પુદ્ગલ પરિણામમય ભાવો છે. જોયું? એ બધા જીવના નથી જીવ તો પરમાર્થે ચૈતન્યશક્તિમાત્ર છે. આહાહાહા !

ચૈતન્ય સ્વભાવ, સ્વભાવ, સ્વભાવ, ચૈતન્યસ્વભાવ ધ્રુવસ્વભાવ, જ્ઞાયકસ્વભાવ, ચૈતન્યસ્વભાવ, એ જીવ છે. એને એવા જીવને અંતરમાં માનવો, અનુભવવો એનું નામ સમ્યગ્દર્શન ને જ્ઞાન છે.

શ્લોક - ૩૭

હવે આ જ અર્થનું કળશરૂપ કાવ્ય કહે છે:-

(શાલિની)

વર્ણાદ્યા વા રાગમોહાદયો વા

ભિન્ના ભાવાઃ સર્વ એવાસ્ય પુંસઃ

તેનૈવાન્તસ્તત્ત્વતઃ પશ્યતોડમી

નો દષ્ટાઃ સ્યુર્દષ્ટમેકં પરં સ્યાત્ ॥૩૭ ॥

શ્લોકાર્થઃ- [વર્ણ-આદ્યાઃ] જે વર્ણાદિક [વા] અથવા [રાગ-મોહ-આદયઃ વા] રાગમોહાદિક [ભાવાઃ] ભાવો કહ્યા [સર્વે એવ] તે બધાય [અસ્ય પુંસઃ] આ પુરુષથી (આત્માથી) [ભિન્નાઃ] ભિન્ન છે [તેન એવ] તેથી [અન્તઃતત્ત્વતઃ પશ્યતઃ] અંતર્દષ્ટિ વડે જોનારને [અમી નો દષ્ટાઃ સ્યુઃ] એ બધા દેખાતા નથી, [એકં પરં દષ્ટં સ્યાત્] માત્ર એક સર્વોપરી તત્ત્વ જ દેખાય છે-કેવળ એક ચૈતન્યભાવસ્વરૂપ અભેદરૂપ આત્મા જ દેખાય છે.

ભાવાર્થઃ-પરમાર્થનય અભેદ જ છે તેથી તે દૈષ્ટિથી જોતાં ભેદ નથી દેખાતો; તે નયની દૈષ્ટિમાં પુરુષ ચૈતન્યમાત્ર જ દેખાય છે. માટે તે બધાય વર્ણાદિક તથા રાગાદિક ભાવો પુરુષથી ભિન્ન જ છે.

આ વર્ણથી માંડીને ગુણસ્થાન પર્યંત જે ભાવો છે તેમનું સ્વરૂપ વિશેષતાથી જાણવું હોય તો ગોમ્મટસાર આદિ ગ્રંથોમાંથી જાણી લેવું. ૩૭.

શ્લોક - ૩૭ ઉપર પ્રવચન

હવે આ જ અર્થનું કળશરૂપ કાવ્ય કહેશે.

જે વર્ણાદિક અથવા રાગમોહાદિક વર્ણ આવ્યા. એ દેવાનુપ્રિયા ! આ વર્ણ આવ્યું પહેલેથી આવ્યું. આ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, સંહનન અને સંસ્થાનથી માંડીને વર્ણ, ગંધ ને રાગદ્વેષ, મોહ, દયા, દાન, વ્રત આદિના પરિણામ એ ભાવો કહ્યા તે બધાય “અસ્ય પુંસઃ અસ્ય પુંસઃ” આ પરમાત્મા, પુંસ એટલે પુરુષ, અસ્ય પુંસઃ આ પુરુષથી, પુરુષ એટલે આત્મા ભગવાન, એનાથી ભિન્ન છે, ભિન્ન છે પણ વેદાંતની જેમ એ પર્યાય નથી જ એમ નથી, ભિન્ન છે, પણ જીવદ્રવ્યના અભેદમાં એ નથી. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? આવી વાતું. લ્યો તેથી અંતઃ તત્ત્વતઃ પશ્યતઃ

અંતરદૈષ્ટિ વડે જોનારને, અંતર ભગવાન જ્ઞાયકસ્વભાવ જે છે એ અંત:તત્ત્વને જોનારને એ તો બાહ્યતત્ત્વ છે, બધા કહે છે, પર્યાય તત્ત્વો છે. અંતરદૈષ્ટિ વડે જોનારને સમ્યગ્દૈષ્ટિ ને સમ્યગ્જ્ઞાનના અનુભવમાં અંતરદૈષ્ટિ વડે જોનારને “અમી નો દૈષ્ટા: સ્યુ:” એ બધાં દેખાતા નથી. એ ‘અમી’ આ ‘નો દૈષ્ટા’ ‘નો દૈષ્ટા’ દેખાતા નથી. આહાહાહા !

શું કહ્યું એ ? કે વર્ણાદિ ગુણસ્થાનાદિ એ બધાં જીવમાં નથી. કોને ? ક્યાં ? કે જે અંતરદૈષ્ટિથી આત્માને દેખે છે અંદરમાં એને એનામાં એ દેખાતા નથી. આહાહાહા ! આવું સ્વરૂપ છે, પરમેશ્વર જિનેશ્વર ત્રિલોકનાથ એમ પોકારે છે પ્રભુ, જે આત્મા અંતર વસ્તુ છે એને અંતર જોનારને એ રાગાદિ ને ભેદો તેમાં દેખાતા નથી માટે તેને અજીવ કહેવામાં આવ્યા છે. થોડું પણ એને સત્ય હોવું જોઈએ, મોટી લાંબી લાંબી વાતું કરે અને સત્યના ઠેકાણાં ન મળે. આહાહા ! ઓહો.... શું કહ્યું ? અંતરદૈષ્ટિ વડે જોનારને “અંત: તત્ત્વત: પશ્યત:” અંતરનું તત્ત્વ જ્ઞાયકભાવ જે તત્ત્વ આત્મા, એને જોનારને, ઓલા અનુભૂતિથી ભિન્ન કીધું ને તે આ શબ્દ લીધો. ‘અંત: તત્ત્વત: પશ્યત:’ ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ અનંતગુણનો બાદશાહ, એવો જે પ્રભુ આત્મા, આ આત્મા પ્રભુ હોં, એ “અંત: તત્ત્વત: દૈષ્ટિથી” જોનારને એટલે સમ્યગ્દૈષ્ટિને અંતર જોનારને એવા ભેદ તેમાં દેખાતા નથી. અંતરના અનુભવમાં તે આવતા નથી, તેથી એ દેખાતા નથી. આહાહા ! આવી વાતું છે.

અંતરદૈષ્ટિ (વડે) જોનારને, એકદમ ટૂંકું મુકી દીધું, કે આ બધા ભેદો કેમ નથી, કે એ અંતરદૈષ્ટિથી ભગવાનને જ્યાં અનુભવે છે. તેમાં એ આવતા નથી માટે એ જુદા છે, એમાં એ દેખાતા નથી, અભેદમાં ભેદ દેખાતા નથી, એ સાતમી ગાથામાં આવી ગયું છે અભેદમાં ભેદ દેખાતા નથી, ભેદ છે ખરા. એ અંતરદૈષ્ટિ વડે “અંત: તત્ત્વત: પશ્યત:” અંદરમાં તત્ત્વને જોનારને, અંદરના તત્ત્વને જોનારને, જ્ઞાયકસ્વભાવ જે ભગવાન પરિપૂર્ણ પ્રભુ વર્તમાન પરિપૂર્ણ પ્રભુ આત્મા, એવા અંત:તત્ત્વ નામ સ્વરૂપને જોનારને “અમી નો દૈષ્ટા: સ્યુ:” એ બધા દેખાતા નથી. આહાહાહા !

વેદાંત એમ કહે છે કે આત્મા સિવાય બીજું કાંઈ છે જ નહીં. “જગત મિથ્યા” એમ નથી. અંતર અનુભવમાં એ દેખાતાં નથી, માટે એ નથી, બાકી એનામાં છે. વેદાંત એમ કહે એક જ આત્મા, સર્વવ્યાપક બસ, પર્યાય ફર્યાય એવું કાંઈ નહીં, એ વાત તદ્દન મિથ્યા છે. આ તો સર્વજ્ઞપરમાત્મા, જિનેશ્વરદેવે કહેલો માર્ગ એ બીજે ક્યાંય નથી. એ વેદાંતે વાત કરી મોટી મોટી આત્માની એટલી બધી કરી એ તો. આવો છે ને આવો છે, બધુ એકાંત છે, પર્યાય ને માયા, અનુભૂતિ થવી એ તો પર્યાય છે અને પર્યાયમાં છે તો અંતરદૈષ્ટિ (વડે) જોનારને તેમાં એ નથી, એમાં છે પર્યાયમાં. આહાહા ! આવું ઝીણું બહુ. દયા પાળવી હોય તો સમજાય, પૈસા દાન દેવું હોય તો સમજાય. પાંચ પચીસ હજાર એ ય લાખ બે લાખ આપી દઈ, એ ય કોક આપે, એ કાંઈ કરોડ હોય તો કાંઈ કરોડ આપી ન ઘે, અમુક આપે લાખ બે લાખ બહુ થયું હોય તો તો એમાં રાગની મંદતા હોય તો પુણ્ય છે એ આત્માનો સ્વભાવ નથી, એ આત્માનો ધર્મ નથી. આવી વાતું છે.

અંતરદૈષ્ટિ વડે જોનારને ‘અમી’ આ “નો દૈષ્ટા: સ્યુ:” ન દેખાય છે, દેખાતા નથી “નો દૈષ્ટા સ્યુ:” ત્યારે શું દેખાય છે ? અંતરદૈષ્ટિ જોનારને અંત:તત્ત્વ ભગવાન આત્માને જોનારને

“એકં પરં દૃષ્ટં સ્યાત્” માત્ર એક સર્વોપરી તત્ત્વ જ દેખાય છે. માત્ર એકં પરં સ્યાત્ એક સર્વોપરી ભગવાન જ્ઞાયકસ્વરૂપ ધ્રુવ તે જ પર્યાયમાં દેખાય છે, પર્યાયમાં દેખાય છે ને !

સર્વોપરી તત્ત્વ ‘જ’, જોયું એકાંત કર્યું. સર્વોપરી તત્ત્વ જ દેખાય છે. એટલે ? કેવળ એક ચૈતન્યભાવ સ્વરૂપ અભેદરૂપ ભાષા દેખો, કેવળ એક સર્વોપરી તત્ત્વનો અર્થ કર્યો એક કર્યો ને, એક કર્યોને, એક સર્વોપરી તત્ત્વ એનો અર્થ કર્યો, કેવળ એક ચૈતન્યમાત્ર સ્વરૂપ અભેદ, કેવળ એક ચૈતન્યભાવ, ચૈતન્યભાવ, ચૈતન્યભાવ, એવો અભેદરૂપ આત્મા જ દેખાય છે. અભેદરૂપ ભગવાન અંદર આત્મા અભેદ આત્મા જ દેખાય છે. કેટલી મીઠી સરળ ભાષા અંતર દેખનારને, કાંઈ બીજું દેખાતું નથી. એક આત્મા અભેદ છે તે દેખાય છે. આહાહાહા !

ભાવાર્થ:- પરમાર્થનય અભેદ છે જોયું ? પરમાર્થનય ત્રિકાળ અભેદને જોવે છે, એ પરમાર્થનય જ અભેદ છે એમ અહીં તો કીધું. અભેદને દેખે છે એમેય નહીં ભાઈ ! પરમાર્થનય અભેદ સ્વરૂપ છે. “ભૂયથો દેશીયો શુદ્ધનયો” એ કહ્યું ને ૧૧મી ગાથા, ભૂતાર્થ તે શુદ્ધનય છે, શુદ્ધનયનો વિષય છે એમેય ન કહ્યું ત્યાં તો, અભેદ અભેદ વસ્તુ તે શુદ્ધનય છે, એમ અહીં કહે છે. પરમાર્થનય તે જ અભેદ છે, પરમાર્થનયનો વિષય અભેદ છે. એવા બે ભેદ ન પાડતાં તેથી તે દૃષ્ટિથી જોતાં ભેદ નથી દેખાતો. તે નયની દૃષ્ટિમાં પુરુષ ચૈતન્યમાત્ર દેખાય છે. દૃષ્ટિમાં પુરુષ પુંસ છે ને પુંસ લખ્યું છે ને પુંસ એટલે પુરુષ એટલે આત્મા ચૈતન્યમાત્ર-માટે તે બધા વર્ણાદિક તથા રાગાદિભાવ એટલે પુરુષથી આ આત્માથી ભિન્ન છે, પણ ભિન્ન છે. પણ અભેદમાં ભેદ દેખાતા નથી, માટે તેને આત્મામાં નથી એમ કહેવામાં આવ્યા છે. વિશેષ કહેવાશે.

‘શક્તિના અવિભાગ પ્રતિચ્છેદ...’ એ એમ જરી ઝીણી વાત છે ! જ્ઞાનની પર્યાયમાં અનંતગુણી પર્યાય ખીલે કે ઓછી ખીલે એ બધા પર્યાયના ભેદો છે. ‘અવિભાગ પ્રતિચ્છેદ’ એટલે ? ઝીણી વાત છે, જ્ઞાનની જે પર્યાય છે, એની એટલી તાકાત છે કે, એના અવિભાગ (એટલે) જેના ભાગ ન પડે એવા અંશ જો ગણો, તો એ જ્ઞાનની પર્યાયના અંશો અનંત છે. એ ઝીણી વાત છે ! જ્ઞાનની એક સમયની પર્યાયમાં, એ પર્યાય અનંતને જાણે છે માટે તે પર્યાયમાં અવિભાગ નામ ભાગ ન પડે એવા પ્રતિચ્છેદ-અંશો જોવો, તો અનંત છે. પર્યાયદૃષ્ટિથી જોવો તો એ અનંત અંશો છે. છે ? ‘...એ વસ્તુનો સ્વભાવ છે તેથી તે નિત્ય-નિયત એકરૂપ દેખાતો નથી.’ આહા..હા... ! ‘એ વસ્તુનો સ્વભાવ છે’ એમ કીધું ! શું કીધું ? પર્યાયમાં અનંત પ્રતિચ્છેદ અવિભાગ અંશો દેખાય છે એ વસ્તુનો-પર્યાયનો સ્વભાવ છે, પર્યાયનો ! એનો કોઈ ખોટી રીતે નિષેધ કરે, એમ પણ નહિ. એ પર્યાયમાં એ ભાગ છે. ‘છે’ કીધું ? ‘શક્તિના અવિભાગ પ્રતિચ્છેદ (અંશ) ઘટે પણ છે, વધે પણ છે’ પર્યાયમાં વધે અને ઘટે એવું થયા જ કરે છે. એ વસ્તુનો સ્વભાવ છે. ‘...તેથી તે નિત્ય-નિયત એકરૂપ દેખાતો નથી.’

(સમયસાર દોહન - પૂ. ગુરુદેવશ્રીના નાઈરોબીના ગાથા ૧૪ના પ્રવચન પાના નં. ૧૩૮)